

POSTPARTUM İLK 48 SAATTE VERİLEN AİLE PLANLAMASI EĞİTİMİNİN YÖNTEM SEÇİMİ VE KULLANIMINA ETKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Şengül YAMAN SÖZBİR¹, Burcu HEREK², Melike ERGÜVEN BOĞA², Gözde KOÇAK², Pınar AKBAŞ²

¹ Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Ankara

² Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara

ÖZET

Giriş: Doğum sonu dönem; doğurganlığın bilinçli bir şekilde planlanması amacıyla yönelik olarak, bireylere hizmet sunmak için iyi bir fırsattır. Bu dönem, kadınların aile planlaması yöntemi kullanma konusunda isteklerinin yüksek olduğu bir dönem olarak belirtilmektedir.

Amaç: Bu çalışmada doğum sonrası ilk 48 saat içinde verilen AP eğitiminin annelerin doğum sonrası aile planlaması yöntem seçimi ve kullanımına etkisini araştırmak amaçlanmıştır. **Yöntem:** Yarı deneysel tipte yapılan çalışmanın örneklemini 30 deney ve 30 kontrol olmak üzere toplam 60 anne oluşturmuştur. Deney grubundaki annelere postpartum ilk iki gün içerisinde taburcu olmadan önce aile planlaması eğitimi verilmiş; postpartum ikinci ayın sonunda ve altıncı ayın sonunda telefonla aranarak aile planlaması kullanım durumları sorgulanmıştır.

Bulgular: Deney ve kontrol grubundaki katılımcıların postpartum ikinci ayda ve altıncı ayda aile planlaması kullanımı ve en sık kullandıkları aile planlaması yöntemi (kondom) açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık ($p>0.05$) bulunmamıştır.

Sonuç: Postpartum ilk 48 saat içerisinde verilen aile planlaması eğitiminin postpartum aile planlaması yöntemi kullanımı üzerinde etkili olmadığı düşünülmüştür. Postpartum aile planlaması yöntemi kullanımı için verilecek eğitimin gebeliğin son trimesterinde ya da postpartum 4-6. Haftalarda yapılması önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Postpartum, aile planlaması, hemşire, sağlık eğitimi

THE IMPACT OF EDUCATION GIVEN AT THE FIRST 48 HOURS OF POSTPARTUM ON THE SELECTION AND USE OF METHOD

ABSTRACT

Introduction: Postpartum period is a good opportunity to provide services to individuals in order to plan fertility consciously. This period is stated as a period in which women are willing to use contraceptive methods.

Aim: In this study, it was aimed to investigate the effect of family planning counseling given within the first 48 hours postpartum on the selection and use of postnatal family planning methods.

Method: A total of 60 mothers (30 experimental and 30 control) were consisted the sampling of this semi-experimental study. Mothers in the experimental group were given family planning training before being discharged within the first two days of the postpartum, and then, at the end of the second month and at the end of the sixth month postpartum phone calls were made for questioning the family planning method usage.

Results: There was no statistically significant difference ($p>0.05$) between contraceptive use and most commonly used contraceptive method (condom) in participants in experiment and control group at postpartum second month and sixth month.

Conclusion: Family planning education within the first 48 hours of the postpartum was thought to have no effect on the use of postpartum contraception. It is suggested that education for postpartum contraceptive use should be done in the last trimester of pregnancy or postpartum 4-6. week.

Keywords: Postpartum, family planning, nurse, health education

GİRİŞ

İletişim/Correspondence:

Şengül YAMAN SÖZBİR

Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi

Hemşirelik Bölümü, Ankara

E-posta: yamans@gazi.edu.tr

Geliş Tarihi/Received: 18.03.2018

Kabul Tarihi/Accepted: 29.04.2019

Aile planlaması (AP) bütün çiftlerin ve bireylerin istedikleri sayıda çocuğa sahip olma ve doğumların arasını açmaya serbestçe ve sorumluca karar vermeleri ve bu amaçla bilgi, eğitim ve araçlara sahip olmaları şeklinde tanımlanmaktadır (1). Bireylerin gebeliklerini planlamaları amacıyla kullandıkları yöntemlere aile planlaması yöntemleri denilmektedir (2). Günümüzde aile planlamasında kullanılan yöntemlerin kullanımında artış bulunmaktadır. TNSA 1993 verileri ile TNSA 2013 verileri karşılaştırıldığında aile planlaması yöntemi kullanımında %62 den %71'e artış olduğu saptanmıştır (3). Ancak yine de bu rakamlar istedik seviyede değildir. TNSA 2013 verilerine göre Toplam Doğurganlık Hızı son 25 yılda sürekli bir azalma göstererek 2008'de 2.15'e düşmüş, ancak 2013'te 2.26 ile durağanlaşmıştır. Aynı araştırmaya göre Türkiye'de toplam istenen doğurganlık hızının 1.9 olduğu bildirilmiştir. Buna göre istenmeyen doğumlar önlenememiş olsaydı toplam istenen doğurganlık hızının, toplam gerçek doğurganlık hızından 0,4 çocuk daha az olacağı, dolayısıyla Toplam Doğurganlık Hızının 2.26'dan 1.9'a düşeceği hesaplanmıştır. Bu durum Türkiye'de gebeliklerin bir kısmının istenmeden ve planlanmadan meydana geldiğini göstermektedir (4). Bu sonucu destekleyen bir diğer bulgu da TNSA 2013'te evli kadınların %47'sinin başka çocuk istemediklerini, %18'inin ise en az iki yıl gebe kalmak istemediklerini belirtmiş olmalarıdır. Bu sonuçlar kadınların yaklaşık %65'inin aile planlaması hizmetine ihtiyaçları olduğunu göstermektedir (4). Doğum sonu dönem; doğurganlığın bilinçli bir şekilde planlanması amacıyla yönelik olarak, bireylere hizmet sunmak için iyi bir fırsattır. Bu dönem, kadınların aile planlaması yöntemi kullanma konusunda

isteklerinin yüksek olduğu bir dönem olarak belirtilmektedir (5). Bu nedenle doğum sonu dönemde sunulan hizmetler arasında aile planlaması danışmanlığının yer alması önem kazanmaktadır. Doğum sonu aile planlaması hizmetleri özellikle doğumlar arasındaki sürenin ve doğum sayısının bilinçli bir şekilde planlanmasını sağlayarak, anne ve çocukların sağlığını koruma ve geliştirmeye katkı sağlamaktadır (6). Özellikle gelişmekte olan ülkelerde aile planlaması hizmetlerinde karşılanmayan gereksinim nedeniyle kadınların %17.0'ının gebelik istemediği halde herhangi bir AP yöntemi kullanmadığı ve aşırı doğurganlığın getirdiği risklerle karşı karşıya olduğu belirtilmektedir (7). Bu nedenle postpartum süreçte istenmeyen gebelikler ve güvensiz düşükleri önlemek ve yeterli doğum aralığını sağlamak açısından etkili bir aile planlaması yöntemi kullanımı önem kazanmaktadır.

Postpartum dönemde adet görme çoğu zaman ovülasyonun başladığının bir belirtisi olarak alınmasına karşın, postpartum dönemde ilk sikluslar ovülasyonsuz olabilmektedir. Diğer taraftan ovülasyon ilk adetten önce de gerçekleşebilmektedir. Bu nedenle doğum yapan her kadının, emzirme ve adet görme durumu dikkate alınmaksızın involüsyon sürecinin tamamlandığı altıncı haftanın sonunda ya da cinsel ilişki başladığında, emzirmeyen kadınların ise postpartum üçüncü haftada istenmeyen gebelikleri önlemek ve anne, bebek sağlığını korumak için, etkili bir yöntemle gebelikten korunmaya başlaması gerekmektedir (8). Doğum sonu dönem, doğumların genellikle hastanelerde olması nedeniyle sağlık çalışanlarına ve hizmetine erişimin kolay olduğu dönemlerden birisidir. Bu dönemde verilen AP hizmetlerinde de başarı ve

yönteme uyumun yüksek olduğu görülmektedir (9). TNSA 2013 verilerine göre Türkiye’de doğumların %97’si sağlık kurumlarında gerçekleşmesine rağmen, kadınların çoğu sağlık kurumlarından doğum sonrası AP yöntemlerine yönelik yeterince danışmanlık verilmeden ve yöntem seçmeden taburcu edilmektedir (3). Sağlık ekibinin önemli bir üyesi olan hemşirelerin aile planlaması hizmetlerinde önemli mesleki rolleri ve sorumlulukları bulunmaktadır (10). Bu çalışmada doğum sonrası ilk 48 saat içinde verilen AP danışmanlığının annelerin doğum sonrası aile planlaması yöntem seçimi ve kullanımına etkisini araştırmak amaçlanmıştır.

Araştırmanın Hipotezleri

H1: Postpartum ilk 48 saatte verilen aile planlaması eğitiminin annelerin postpartum yöntem seçimine etkisi vardır.

H2: Postpartum ilk 48 saatte verilen aile planlaması eğitiminin annelerin postpartum yöntem kullanımına etkisi vardır.

YÖNTEM

Araştırmanın Şekli: Araştırma yarı deneysel tipte bir müdahale çalışmadır.

Araştırmanın Yapıldığı Yer: Bu araştırma Gazi Üniversitesi Sağlık Araştırma ve Uygulama Merkezi Kadın-Doğum kliniğinde yapılmıştır.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi: Araştırmanın evrenini Gazi Üniversitesi Sağlık Araştırma Uygulama Merkezi Kadın-Doğum kliniğinde doğum yapan; psikiyatrik veya kronik bir hastalığı bulunmayan, en az ilkokul mezunu ve çalışmaya katılmayı kabul eden anneler oluşturmuştur. Araştırmanın örneklem büyüklüğünü saptamak için güç analizi

(örneklem hatası:0,01 ve güç: % 90) yapılmış ve her grupta olması gereken en az denek sayısı 21 olarak bulunmuştur (11). Ancak, çalışmada oluşabilecek denek kayıpları düşünülerek ve araştırmanın geçerlilik-güvenirliğini artırmak amacıyla her gruba 30 olmak üzere araştırmaya toplam 60 anne dahil edilmiştir.

Verilerin Toplanması

Verilerin toplanmasında araştırmacılar tarafından hazırlanan anket formu kullanılmıştır. Anket formu, gebelerin tanıtıcı özellikleri, menstruasyon öyküleri, doğurganlık öyküleri, jinekolojik öyküleri, aile planlaması öyküleri ve tıbbi öykülerine yönelik hazırlanmış toplam 41 sorudan oluşmaktadır.

Örnekleme alınan anneler deney (30 kişi) ve kontrol grubu (30 kişi) olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Katılımcılar postpartum aile planlaması yöntemi kullanım ve tercihini etkileyeceği düşünülen; yaş, eğitim, ekonomik durum algısı, obstetrik özellikler (gebelik sayısı, doğum sayısı, gebelik aralığı, menstruasyon sıklığı-süresi-şiddeti-düzeni, premenstrual sendrom yaşama durumu, doğum şekli) ve geçmiş aile planlaması kullanım öyküleri göz önünde bulundurularak benzer özellik taşıyacak şekilde deney ve kontrol gruplarına dahil edilmişlerdir. Her grup 30 kişiyi bulduğunda gruplar tamamlanmıştır. Deney grubundaki annelere postpartum ilk iki gün içerisinde taburcu olmadan önce anket formu uygulanmış ve araştırmacılar (Doğum-kadın sağlığı hemşireliği yüksek lisans öğrencileri) tarafından postpartum aile planlaması eğitimi verilmiştir. Eğitim içeriğinde postpartum dönemde kullanılabilir (emziren ve emzirmeyen kadınlarada) tüm yöntemler yer almıştır. Eğitimler her kadının kendi odasında,

bebeği uyuduğu esnada, bireysel eğitim şeklinde verilmiştir. Eğitimlerde takrir ve demonstrasyon (hap, RİA, vs. ve kondom kullanımı için penis maketi) yöntemleri kullanılmıştır. Eğitimler yaklaşık 20-30 dakika sürmüştür. Eğitimlerin kalıcılığını sağlamak amacıyla eğitim sonunda annelere araştırmacılar tarafından hazırlanan broşürler verilmiştir. Kontrol grubundaki annelere klinikte verilen hemşirelik bakımı ve eğitimine ek herhangi bir eğitim verilmemiştir. Anneler postpartum ikinci ayın sonunda ve altıncı ayın sonunda telefonla aranarak herhangi bir aile planlaması yöntemi kullanıp kullanmadıkları, kullanıyorlarsa hangi yöntemi kullandıkları, bu yöntemi tercih etme nedenleri ve yöntemden memnuniyetleri sorulmuştur.

Verilerin Değerlendirilmesi: Araştırmada verilerin normal dağılıma uygunluğu Shaphiro wilk testi ile test edilmiş, normal dağılmayan özelliklerin iki bağımsız grupta

Çalışmaya katılan deney grubundaki kadınların %53,3'ü; kontrol grubunun %40'ı 26-30 yaş aralığındadır. Deney grubundaki katılımcıların % 50'si, kontrol grubundaki katılımcıların % 66,7'si üniversite mezunudur. Deney grubundaki katılımcıların %80'i, kontrol grubundaki

karşılaştırılmasında Mann Whitney u testi kullanılmıştır. Kategorik değişkenler arasındaki ilişkilerin test edilmesinde ki-kare testi, iki farklı zamanda elde edilmiş kategorik değişkenler arasındaki değişimin test edilmesinde ise iki kategorili olanlar için Mc Nemar, ikiden fazla kategorili olanlar içinse Kappa istatistikleri hesaplanmıştır. Tanımlayıcı istatistik olarak sayısal değişkenler için ortalama±standart sapma, kategorik değişkenler için ise sayı ve % değerleri verilmiştir. İstatistiksel analizler için SPSS Windows version 24.0 paket programı kullanılmış ve $p<0.05$ istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü: Araştırmaya başlamadan önce Gazi Üniversitesi Sağlık Araştırma Uygulama Merkezi'nden uygulama yapma izni ve annelerden yazılı onam alınmıştır.

BULGULAR

katılımcıların %76,7'si kötü ve orta gelir durum algısına sahiptir. Çalışmamızda yer alan deney ve kontrol grubundaki katılımcılar arasında yaş, eğitim ve ekonomik durum açısından istatistiksel bir farklılık bulunmamıştır ($p<0,005$; Tablo 1).

Tablo 1. Katılımcıların tanıtıcı özelliklerinin dağılımı (n=60)

Özellik	Deney		Kontrol		İstatistiki Değer
	Sayı	%	Sayı	%	
Yaş					
25 ve altı	3	10,0	3	10,0	χ^2 : 2,153 p: 0,541
26-30	16	53,3	12	40,0	
31-35	6	20,0	11	36,7	
36 ve üstü	5	16,7	4	13,3	
Eğitim					
İlkokul ve ortaokul Mezunları	5	16,7	2	6,7	χ^2 : 2,222 p:0,329
Lise Mezunları	10	33,3	8	26,7	
Üniversite ve üzeri mezunları	15	50,0	20	66,7	
Ekonomik Durum Algısı					
Kötü ve Orta	24	80,0	23	76,7	χ^2 : 0,098 p:0,754
İyi	6	20,0	7	23,3	
Toplam	30	100,0	30	100,0	

Deney grubundaki katılımcıların %50'si iki gebelik geçirirken; kontrol grubundaki katılımcıların %33,3'ü iki gebelik geçirmiş; deney grubundaki katılımcıların % 46,7'si daha önce bir doğum yapmış; kontrol grubundakilerin %43,3'ü iki doğum yapmıştır. Her iki gruptaki katılımcıların %56,7'sinin gebelik aralığı iki yıldan daha fazladır. Deney grubundaki katılımcıların % 90'ı, kontrol grubundaki katılımcıların % 96,7'si gebelik öncesi 21-34 günde bir sıklıkta menstruasyon olduğunu belirtmiştir. Deney grubundakilerin tamamının, kontrol grubundaki katılımcıların % 93,3'ünün menstruasyonunun 2-9 gün arasında sürdüğü saptanmıştır. Deney

grubundakilerin % 63,3'ü; kontrol grubundaki katılımcıların % 76,7'si menstruasyonlarında kendilerine göre orta düzeyde kanama olduğunu belirtmiştir. Deney grubundaki katılımcıların % 83,3'ü; kontrol grubundaki katılımcıların % 90'ı düzenli menstruasyon görmektedir. Deney grubundakilerin %53,3'ü; kontrol grubundaki katılımcıların % 56,7'si premenstrual sendrom yaşamaktadır. Hem deney grubundakilerin hem de kontrol grubundaki katılımcıların % 66,7'sinin doğumu sezaryen yoluyla gerçekleşmiştir. Deney ve kontrol grupları arasında katılımcıların obstetrik özellikleri açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanılmamıştır ($p>0,005$; Tablo 2).

Tablo 2. Katılımcıların obstetrik özelliklerinin dağılımı

Özellik	Deney		Kontrol		İstatistiki Değer
	Sayı	%	Sayı	%	
Gebelik Sayısı					
1	10	33,3	10	33,3	$\chi^2: 2,667$ p:0,264
2	15	50,0	10	33,3	
3 ve üzeri	5	16,7	10	33,3	
Doğum Sayısı					
1	14	46,7	11	36,7	$\chi^2: 2,397$ p:0,302
2	14	46,7	13	43,3	
3 ve üzeri	2	6,7	6	20,0	
Gebelik Aralığı					
2 ve 2 yıldan az	13	43,3	13	43,3	$\chi^2: 0,000$ p:1,000
2 yıldan fazla	17	56,7	17	56,7	
Menstruasyon sıklığı					
21 gün altı	1	3,3	0	0,0	
21-34 gün	27	90,0	29	96,7	
Değişiyor	2	6,7	1	3,3	
Menstruasyon süresi					
2-9 gün	30	100,0	28	93,3	
Menstruasyon miktarı					
Az	1	3,3	2	6,7	$\chi^2: 2,381$ p:0,304
Orta	19	63,3	23	76,7	
Yoğun	10	33,3	5	16,7	
Menstruasyon düzeni					
Düzenli	25	83,3	27	90,0	$\chi^2: 0,577$ p:0,448
Düzensiz	5	16,7	3	10,0	
Dismenore					
Var	15	50,0	15	50,0	$\chi^2: 0,000$ p:1,000
Yok	15	50,0	15	50,0	
Premenstrual Sendrom					
Var	16	53,3	17	56,7	$\chi^2: 0,067$

Yok	14	46,7	13	43,3	p:0,795
İsteyerek Düşük Yapmış Olma					
Yok	30	100,0	30	100,0	
Düşük Yapmış Olma					
Var	7	23,3	5	16,7	$\chi^2: 0,417$
Yok	23	76,7	25	83,3	p:0,519
Sezaryenle Doğum Yapmış Olma					
Var	20	66,7	20	66,7	$\chi^2: 0,000$
Yok	10	33,3	10	33,3	p:1,000
Toplam	30	100,0	30	100,0	

Deney ve kontrol grubundaki kadınların daha önce kullandıkları aile planlaması yöntemlerinin postpartum kullanacakları yöntemleri etkileyebileceği düşünüldüğü için önceden kullanılan yöntemler açısından benzer özellik gösterecek şekilde deney ve kontrol gruplarına seçilmiştir. Deney grubundakilerin % 76,7'sinin; kontrol grubundaki katılımcıların % 86,7'sinin bu gebelik öncesi herhangi bir aile planlaması yöntemi kullandığı saptanmıştır. Deney grubundaki katılımcıların %16,7'sinin

kombine oral kontraseptif, %10'unun rahim içi araç, % 43,3'ünün kondom, %23,3'ünün geri çekme kullandığı; kontrol grubundaki katılımcıların ise % 23,3'ü kombine oral kontraseptif, % 16,7'si rahim içi araç, % 46,7'si kondom, %23,3'ü geri çekme kullandığı belirlenmiştir. Kullanılan yöntem açısından deney ve kontrol grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir (p>0,005; Tablo 3).

Tablo 3. Katılımcıların kontraseptif öyküleri

Özellik	Deney		Kontrol		İstatistiksel Değer
	Sayı	%	Sayı	%	
Daha Önce Kontraseptif Kullanma					
Evet	23	76,7	26	86,7	$\chi^2: 1,002$
Hayır	7	23,3	4	13,3	p:0,317
Kullanılan Kontraseptif (Deney n: 23, Kontrol n:26)					
Kombine Oral Kontraseptif					
Evet	5	16,7	7	23,3	$\chi^2: 0,417$
Hayır	25	83,3	23	76,7	p:0,519
Rahim İçi Araç					
Evet	3	10,0	5	16,7	$\chi^2: 0,577$

Hayır	27	90,0	25	83,3	p:0,448
Kondom					
Evet	13	43,3	14	46,7	χ^2 : 0,067 p:0,795
Hayır	17	56,7	16	53,3	
Geri Çekme					
Evet	7	23,3	7	23,3	χ^2 : 0,000 p:1,000
Hayır	23	76,7	23	76,7	
Toplam	30	100,0	30	100,0	

Deney grubundaki katılımcıların postpartum ikinci ayda aile planlaması yöntemi kullanımını %86,7 iken; kontrol grubundaki katılımcıların %90'dır. Deney grubundaki katılımcıların %61,5'i; kontrol grubundaki katılımcıların %51,9'u kondom kullanmaktadır. Postpartum altıncı ayda aile planlaması yöntemi kullanımı incelendiğinde; deney grubundaki katılımcıların %90'ının; kontrol grubundaki katılımcıların ise tümünün herhangi bir yöntem kullandığı saptanmıştır. Deney grubundaki katılımcıların %51,9'unun; kontrol grubundaki katılımcıların ise %50'sinin kondom kullanımını seçtiği

görülmüştür. Deney ve kontrol grupları arasında postpartum ikinci ay ve altıncı ay aile planlaması yöntemi kullanımı ve kullanılan yöntem açısından gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir ($p>0,005$; tablo 4). Postpartum ikinci ayda deney grubundaki katılımcıların %30,8'i, kontrol grubundakilerin %29,6'sı geri çekme yöntemini tercih etmiştir. Postpartum altıncı ayda ise bu oranlar yükselerek deney grubunda %37,0, kontrol grubunda %33,3 olduğu gözlenmiştir (Tablo 4).

Tablo 4. Katılımcıların Postpartum 2. Ay ve 6. Ay kontraseptif kullanım özelliklerinin dağılımı

Özellik	Deney		Kontrol		İstatistik Değer
	Sayı	%	Sayı	%	
2. Ay Kontraseptif Kullanma					
Evet	26	86,7	27	90,0	χ^2 : 0,162 p:0,688
Hayır	4	13,3	3	10,0	
2. Ay Kullanılan Kontraseptif (Deney n:26, Kontrol n:27)					
Kombine Oral Kontraseptif	1	3,8	0	0,0	χ^2 : 7,117 p:0,130
Rahim İçi Araç	0	0,0	5	18,5	
Kondom	16	61,5	14	51,9	

Geri Çekme	8	30,8	8	29,6	
6. Ay Kontraseptif Kullanma					
Evet	27	90,0	30	100,0	$\chi^2: 3,158$ p:0,076
Hayır	3	10,0	0	0,0	
6. Ay Kullanılan Kontraseptif(Deney n: 27, Kontrol n:30)					
Rahim İçi Araç	3	11,1	5	16,7	$\chi^2: 0,378$ p:0,828
Kondom	14	51,9	15	50,0	
GeriÇekme	10	37,0	10	33,3	

* Seçeneklere birden fazla yanıt verilebildiği için n katlanmıştır.

TARTIŞMA

Aile planlaması yöntemleri hakkında bilgi sahibi olmak hem gebeliği önleyici bir yöntem kullanıp kullanmama kararı, hem de hangi yöntemin kullanılacağı kararı açısından oldukça önemlidir. Doğumu hemen takip eden dönemde, kadınların aile planlaması yöntemlerine en sıcak baktığı ve yüksek oranda kabul ettiği bir dönem olduğu ve bu dönemde uygulanan aile planlaması yöntemlerinde yüksek başarı ve yöneme uyum olduğu bildirilmektedir (12). Postpartum dönemde aile planlaması eğitimi vermenin, kadınların doğum sonrası dönemde hem genel hem de modern yöntem kullanmalarını arttırdığı bildirilmiştir (13). İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan araştırmalarda da, doğum sonrası verilen eğitimin kadınların aile planlaması konusundaki kararını olumlu yönde etkilediği bulunmuştur (14-15). Bu öngörüden yola çıkılarak çalışmamızda postpartum ilk 48 saat içinde eğitim verilerek postpartum aile planlaması yöntemi kullanımına etkisi değerlendirilmiştir. Ancak çalışmamızda deney ve kontrol grupları arasında postpartum ikinci ay ve altıncı ay yöntem kullanımı ve kullanılan yöntem açısından gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir ($p>0,005$).

Bulgumuz postpartum ilk 48 saat verilen eğitimin etkili olmadığını düşündürmüştür. Bu durumun postpartum ilk 48 saat içinde annelerin ilgisinin tamamen bebeğinde ve onun bakımında olmasından kaynaklandığı; annelerin bebeklerini emzirme ve taburculuk sürecinde oldukları için eğitime odaklanamadıkları düşünülmüştür. Bu nedenle postpartum ilk 48 saatin aile planlaması eğitimi için uygun bir zaman olmadığı kanısına varılmıştır.

Günümüzde güvenilir ve etkin olan birçok aile planlaması yöntemi mevcut olmakla beraber; TNSA 2013 verilerine göre ülkemizde en sık tercih edilen yöntem geri çekme (%25,5) yöntemidir. En sık tercih edilen modern yöntem ise RIA (%16,8) ve ikinci sırada da kondom (%15,8) yer almaktadır. TNSA 2013 verilerine baktığımızda evli kadınların herhangi bir yöntem kullanma durumu % 74'tür (3). Modern yöntemlerin kullanımında yıllar içerisinde artış gözlenmekle beraber geleneksel yöntemlerin tercih edilme oranı aynı seviyede kalması dikkat çekicidir. Bu çalışmada da katılımcıların aile planlaması kullanım öyküleri incelendiğinde deney grubundakilerin % 76,7'sinin; kontrol grubundaki katılımcıların % 86,7'sinin

daha önce herhangi bir yöntem kullandığı ve en sık tercih ettikleri yöntemin kondom, ikinci sık tercih ettikleri yöntemin geri çekme olduğu saptanmıştır. Benzer şekilde katılımcıların postpartum ikinci ay ve altıncı ay kullandıkları yöntemler incelendiğinde de en yüksek oranda kondom ve ikinci yüksek oranda geri çekme yöntemini tercih ettikleri gözlenmiştir. Erenel ve arkadaşlarının (2011) yaptıkları çalışmada da benzer şekilde; kadınların hemen hemen tamamının doğum sonrası ilk altı ay sonunda yöntem kullandığı (% 94.3); doğum sonrası dönemde kondom (%42.0) en fazla tercih edilen yöntem, geri çekme ikinci tercih edilen yöntem (%26.7) olarak tespit edilmiştir (16). Herhangi bir aile planlaması yöntemi kullanma oranları TNSA 2013 verileri ile karşılaştırıldığında hem deney hem kontrol grubumuzda daha yüksek bulunmuştur. Elde edilen bu sonuç olumlu olsa da geleneksel yöntemlerden geri çekme yönteminin TNSA 2013 verileri ile de paralellik göstererek yaklaşık üçte bir oranında kullanılıyor olması düşündürücüdür. Bu sonuç postpartum dönemde verilen aile planlaması danışmanlığının geri çekme kullanma yöntemi kullanım oranlarını düşürmediğini göstermektedir. İstemli düşük yapan olguların değerlendirildiği bir çalışmada gebelikten korunma yönteminin %50 oranında geri çekme yöntemi olduğu belirtilmiştir (17). Cerrahpaşa Tıp fakültesinde yapılan bir çalışmada ise geri çekme ile korunma oranı % 41,7 olarak bildirilmiştir (18). Konya'da 103 kadının değerlendirildiği bir çalışmada geleneksel yöntem kullanırken gebe kalan kadınların

oranı %61,4 olarak bildirilmiştir (19). Çalışmamızda eğitim verilen gruptaki kadınların da geri çekme yöntemini sıklıkla kullanıyor olmaları, kadınların aile planlaması yöntemi kullanım oranlarının geleneksel yaklaşım ve kültürden yoğun olarak etkilendiğini, alışılmış yöntem kullanımlarının postpartum eğitimle değiştirilemediğini ortaya koymuştur.

SONUÇ

Bu çalışmada; doğum sonu ilk 48 saat içerisinde verilen aile planlaması eğitiminin postpartum ikinci ay ve altıncı ayda aile planlaması yöntemi kullanım oranı ve seçilen aile planlaması yöntemini etkilemediği; grubun tamamına yakınının herhangi bir yöntem kullandığı; yöntem kullanan kadınlardan her üçünden birinin geri çekme yöntemini kullandığı saptanmıştır. Çalışma sadece tek bir hastanede yapılmıştır ve örnekleme küçüktür. Örneklem grubunda yer alan annelerin (hem deney hem kontrol) gebelik öncesi aile planlaması yöntemi kullanım oranları yüksektir. Bununla birlikte deney ve kontrol grubundaki annelerin aynı serviste bulunmaları verilen eğitim kontrol grubunu da etkilemiş olabilir. Tüm bu sınırlılıklar çalışmanın sonucunu etkilemiş olabilir. Ancak yine de çalışmamız postpartum ilk 48 saat içerisinde verilen aile planlaması eğitimin etkili olmadığını ortaya koymuştur. Bu sonuç doğrultusunda; postpartum aile planlaması yöntemi danışmanlığının gebeliğin son trimestiri ya da postpartum dönemde cinsel yaşam başlamadan önce verilmesi önerilmiştir.

KAYNAKÇA

1. Hotun Şahin N. Doğurganlığın Düzenlenmesi. Editör: Kızılkaya Beji N. Hemşire ve Ebelere Yönelik Kadın Sağlığı ve Hastalıkları, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul 2015 s: 119-134.
2. Dilbaz B. Kontrasepsiyon. Türkiye Klinikleri J Fam Med-Special Topics. 2013; 4 (6): 40-44.
3. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, T.C. Kalkınma Bakanlığı, TÜBİTAK. 2013 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması, Elma Teknik Basım Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara 2014.
4. Taşkın L. Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği, Genişletilmiş XIII. Baskı, Özyurt Matbaacılık, Ankara 2016
5. Dilek U. Postpartum Kontrasepsiyon. Editör: Güner H. 3. Uluslar Arası Üreme Sağlığı ve Aile Planlaması Kongresi Bildiri Kitabı. Bilimsel Araştırmalar Basın ve Yayın, Ankara 2005 s:77.
6. Mungan T. Laktasyonda Kontrasepsiyon. Editör: Güner H. 3. Ulusal Üreme Sağlığı ve Aile Planlaması Kongresi Bildiri Kitabı. Bilimsel Araştırmalar Basın ve Yayın, Ankara 2005 s: 151-152.
7. Eroğlu K. Doğum ve düşük sonrası kontraseptif yöntemler. Editör: Güner H. 6. Ulusal Üreme Sağlığı ve Aile Planlaması Kongresi Bildiri Kitabı. Bilimsel Araştırmalar Basın ve Yayın, Ankara 2009 s:35-39.
8. Gölbaşı Z, Tümay HS, Koç D, Yıldız H. Bir Sağlık Ocağı Bölgesindeki Kadınların Postpartum Dönemde Gebelikten Korunma Durumları ve Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi. Cumhuriyet Univ Hemşire YO Derg. 2005; 12(1): 29-38.
9. Erenel AŞ, Eroğlu K. Doğum Sonrası Dönemde Ev Ziyareti Yoluyla Desteklenen Emzirme Eğitim Modelinin Laktasyonel Amenore Metoduna Etkisi. Türkiye Klinikleri J Gynecol Obst. 2009; 19(4): 179-188.
10. Saygılı P. Aile Planlaması Hizmetlerinde Hemşirenin Rolü. Türkiye Klinikleri J Surg Med Sci. 2006; 2 (13): 37-44.
11. Engin-Üstün Y, Üstün Y, Çetin F, Meydanlı MM, Kafkaslı A, Sezgin B. Effect of postpartum counseling on postpartum contraceptive use. Arch Gynecol Obstet. 2007; 275(6), 429-432.
12. World Health Organization. Postpartum care of the mother and newborn: a practical guide, WHO Publications, Geneva 1998
13. Naçar M, Öztürk A, Öztürk Y. Doğum Sonrası Dönemde Verilen Aile Planlaması Eğitiminin Yöntem Kullanmaya Etkisi. Erciyes Med J. 2003; 25 (3): 122-130.
14. Little P, Griffin S, Dickson N, Sadler C, Kelly J. Unwanted Pregnancy and Contraceptive Knowledge: Identifying Vulnerable Groups From a Randomized Controlled Trial of Educational Interventions. J Fam Pract. 2000; 18 (4): 449-453.
15. Miller VL, Laken MA, Ager J, Essenmacher L. Contraceptive Decision Making Among Medicaid-Eligible Women. J Community Health, 2000; 25(6): 473-480.
16. Erenel AŞ, Kavlak T, Bingöl B. Kadınların Doğum Sonrası Altı Ay Sonunda Aile Planlaması Yöntemi Kullanma Durumu. Van Med J. 2011; 18(2): 68-76.
17. Bostancı MS. Doğu Anadolu Bölgesindeki Bir İlçede Kadınların Kullandıkları Kontraseptif Yöntemleri İçin Bilgi Kaynakları ve İstenmeyen Gebeliklerle İlişkisi. Dicle Med J. 2011; 38(2): 202-207.
18. Öçal P, Cansever İ, Salihoğlu F, Çepni İ, Işıloğlu H. Cerrahpaşa Kadın Hastalıkları ve Doğum Polikliniği'nde Kontraseptif Kullanımı. Klin Gelişim. 2004; 17(3): 37-41.
19. Dereli Yılmaz S, Ege E, Akın B, Çelik Ç. 15-49 Yaş Kadınların Kürtaj Nedenleri ve Kontraseptif Tercihleri. İ.U.F.N. Hemşirelik Dergisi. 2010; 18(3): 156-